

KARTA I TERITORIJA

MIŠEL UELBEK

BOOKA.

Knjiga **077**

MIŠEL UELBEK
KARTA I TERITORIJA

Naslov originala

MICHEL HOUELLEBECQ

LA CARTE ET LE TERRITOIRE

Copyright © Michel Houellebecq – Flammarion, 2010

ZA IZDAVAČA

Ivan Bevc

Nika Strugar Bevc

© za srpsko izdanje

BOOKA

11000 Beograd, Kapetan Mišina 8

office@booka.in

www.booka.in

PREVOD S FRANCUSKOG

Ivana Misirić Bigard

LEKTURA

Agencija Tekstogradnja

KOREKTURA

Dragana Raković

PRELOM

Bodin Jovanović

DIZAJN KORICA

Ivan Benussi

ŠTAMPA

DMD Štamparija

Beograd, 2017.

Tiraž 2000

Sva prava zadržana.

Nijedan deo ove knjige ne može se koristiti
niti reprodukovati u bilo kom obliku bez pismene
saglasnosti izdavača.

KARTA I TERITORIJA

ROMAN

MIŠEL UELBEK

S FRANCUSKOG PREVELA

Ivana Misirić Bigard

BOOKA.

„Svet se od mene umorio,
I ja sam od njega klonuo.“

Šarl d'Orlean

Džef Kuns u naletu oduševljenja ustaje iz fotelje raširenih ruku. Preko puta njega, na kanabetu od bele kože ukrašene svilenim vezom, sedi Dejmiyen Herst, malo pogrbljen, izgleda kao da mu nije pravo; lice mu je crvenkasto, turobno. Obojica su odeveni u crna odela – s tim što Kunsovo ima tanke pruge – bele košulje i crne kravate. Na niskom stočiću između njih stoji korpa s kandiranim voćem na koju ni jedan ni drugi ne obraćaju pažnju. Herst pije *badvajzer lajt*.

Iza njih, zastakljen zid gleda na pejzaž visokih zgrada u vavilonskom prepletu džinovskih mnogougaonih višespratnica koje se protežu unedogled. Noć je sjajna, vazduh savršeno prozračan. Mogli bi da budu u Kataru ili Dubaiju; enterijer u sobi podseća na reklamne fotografije hotela „Emirejts“ u Abu Dabiju objavljene u jednom nemačkom luksuznom časopisu.

Čelo Džefa Kunsu pomalo se sija; Džed je sjaj ublažio četkom, i udaljio se od platna tri koraka. S Kunsom je definitivno imao problem. Hersta je, u suštini, bilo lako predstaviti: mogao je biti brutalan, ciničan, u stilu „serem se na sve vas s vrha moje planine novca“; mogao je isto tako da bude *pobunjeni umetnik* (ali ipak bogat) čiji *radovi na temu smrti odaju atmosferu teskobe*; ili je njegovo lice moglo da bude krvavocrveno i teško, tipično englesko, da ima nešto po čemu bi ličio na Arsenalovog navijača. Ukratko, bilo je različitih aspekata koji su mogli da se kombinuju i daju dosledan i reprezentativan portret

britanskog umetnika, tipičnog predstavnika svoje generacije. Ali je Kuns zato nosio u sebi nešto dvosmisleno, neku nepremostivu oprečnost između obične prepredenosti jednog trgovačkog tehničara i asketske uzvišenosti. Džed je već tri nedelje prepravljao Kunsov izraz lica, u trenutku dok se diže iz fotelje široko raširenih ruku u naletu oduševljenja, kao da pokušava nešto da ubedi Hersta. Bio je to težak slikarski zadatak, ravan predstavi mormonskog ljubitelja pornografije.

Imao je fotografije Kuns, samog, u društvu s Romanom Abramovičem, Madonom, Barakom Obamom, Bonom, Vorenom Bafetom, Bilom Gejtsom... Nijedna nije izražavala neku crtu Kunsove ličnosti, na svakoj je izgledao kao prodavac kabriolet ševroleta, kako se uvek predstavljao u javnosti, što je bilo iritantno. Džeda su fotografi odavno nervirali, naročito *veliki fotografi*, s tom njihovom umišljenošću da fotografijom mogu da obznanе suštinu svojih modela; a nisu obznanjivali ama baš ništa, samo bi stali pred model i klikitali aparatom, podvriskivali i pravili stotine fotografija u nadi da će neka uspeti, a kasnije bi birali one koji su ispale najmanje loše; eto kako su radili, i to svi, bez izuzetka. Džed je lično poznao nekoliko njih, i sve ih je prezirao, smatrao je da su kreativni koliko i javni foto-automat.

U kuhinji, na nekoliko koraka iza njega, kotao za grejanje suvo zaklokota nekoliko puta. Džed se prestravljenno ukoči. Bio je već 15. decembar.

Pre otprilike godinu dana, kotao je zaklokotao na isti način i pokvario se. Tada se temperatura u ateljeu spustila na 3°C u roku od nekoliko sati. Uspeo je malo da odspava, mada je više isprekidano dremao. Oko šest ujutru upotrebio je poslednje količine tople vode da bi se na brzinu plaknuo, a zatim je skuvao kafu, čekajući majstora iz „Vodoinstalaterskih popravki“ – obećali su da će mu poslati nekog rano izjutra.

Na svom veb-sajtu, „Vodoinstalaterske popravke“ nudile su „vodoinstalaterske usluge trećeg milenijuma“; mogli bi, za početak, da poštuju vreme dolaska, psovao ih je Džed oko jedanaest sati, šetajući besomučno po ateljeu u nadi da će se zagrejati. U to vreme je radio na portretu svog oca, koji je morao da nazove „Arhitekta Žan-Pjer Marten napušta direktorsku funkciju u svom preduzeću“. Niska temperatura u ateljeu neminovno je usporila sušenje poslednjeg sloja boje. Prihvatio je, kao i svake godine, da za dve nedelje večera sa ocem na Božić, i nadao se da će je završiti pre toga. Ako se vodoinstalater ne pojavi uskoro, to je moglo da mu poremeti planove. Istinu govoreći, to i nije bilo naročito važno, ionako nije imao nameru da ocu pokloni tu sliku, samo je želeo da mu je *pokaže*; zašto li mu je, naprasno, bila toliko važna? U tom trenutku je, svakako, bio na ivici nerava, previše je radio, započeo je šest slika u isto vreme, i već nekoliko meseci nije prestajao da radi, što nije bilo pametno. Oko tri po podne odlučio je da pozove

„Vodoinstalaterske popravke“. Linija je bila zauzeta sve vreme. Uspeo je da ih dobije tek posle pet sati; službenik u korisničkom servisu objasnio mu je da su iznenada zatrpani poslom zbog velikih hladnoća koje su nastupile, ali je obećao da će neko sigurno doći sutra ujutru. Džed je spustio slušalicu, a onda rezervisao sobu u hotelu „Merkur“ na Bulevaru Ogist Blanki.

Sutradan je ponovo čitav dan čekao dolazak „Vodoinstalaterskih popravki“, ali i dolazak „Vodoinstalatera“, koje je uspeo da dobije u međuvremenu. „Vodoinstalateri“ su obećavali poštovanje zanatske tradicije i „stručno znanje“, ali nisu pokazali da su sposobni da dođu u zakazano vreme.

Na slici na kojoj je radio otac je stajao za govornicom usred grupe od pedesetak zaposlenih, koliko ih je bilo u njegovom preduzeću, s podignutom čašom i bolnim osmehom. Ispraćajni koktel odvijao se u *open spaceu* njegovog arhitektonskog biroa, velikoj sali belih zidova, trideset sa dvadeset metara, sa zastakljenim svodom odakle dopire svetlost, u kojoj su se nizali boksovi informatičkog sektora i stolovi s nogarima na kojima su se nalazile velike makete tekućih projekata. Većinu članova skupa činili su mladi ljudi koji su ličili na *štrebere* – bili su to 3D konceptori. Stojeći tik uz uzvišenje, trojica arhitekata od četrdesetak godina okruživali su njegovog oca. Prema kompoziciji koju je pozajmio s jedne manje važne slike Lorenca Lota, svaki od njih je izbegavao pogled ostalih, pokušavajući pritom da privuče pogled njegovog oca; sva trojica su, i to je odmah bilo jasno, gajila nadu da će naslediti direktorsku funkciju. U očevom pogledu, usmerenom ka nekoj tački iznad glava okupljenih, ogledala se želja da poslednji put okupi

svoju ekipu, kao i umereno poverenje u budućnost, ali je ipak najupečatljiviji bio izraz apsolutne tuge. One neminovne tuge zbog toga što napušta preduzeće koje je osnovao, kome je dao ono najbolje od sebe. Bio je to portret čoveka kome je, jednom rečju, odzvonilo.

Polovinom popodneva, Džed je uzaludno pokušavao da po deseti put dobije „Vodo-in“, čije su mušterije, čekajući da dobiju operatera, slušale radio Skajrok, dok su „Vodoinstalateri“ izabrali popularan humoristički radio-program.

Oko sedamnaest časova vratio se u hotel „Merkur“. Noć se spuštala na Bulevar Ogist Blanki; beskućnici su upalili vatru na središnjem trotoaru.

I naredni dani odvijali su se na gotovo isti način, okrećao je brojeve telefona vodoinstalaterskih preduzeća, i gotovo odmah bivao preusmeren na muziku, i čekao, u sve većoj hladnoći, kraj slike koja nikako da se osuši.

Rešenje se pojavilo u jutro 24. decembra u obliku jednog hrvatskog majstora koji je stanovao u blizini, u Aveniji Stefan Pišon – Džed je slučajno primetio natpis vraćajući se iz hotela „Merkur“. Da, bio je slobodan, i to odmah. Bio je to nizak čovek bledog tena, skladnih i prefinjenih crta lica, koji je nosio brkove u stilu bel epoka; u stvari, ličio je pomalo na Džeda – ako se izuzmu brkovi.

Čim je ušao u stan, ispitao je kotao, i to je potrajalo; skinuo je komandnu tablu i prstima prešao preko složenog spleta cevi. Govorio je o ventilima i sifonima. Odavao je utisak osobe koja dobro poznaje život.

Posle petnaest minuta ispitivanja, njegova dijagnoza je zvučala ovako: da, može da ga popravi, mogao je da se upusti u *popravku* koja bi koštala pedeset evra, ne više. Ali to ne bi bila popravka u pravom smislu reči,

više majstorisanje koje bi rešilo problem na nekoliko meseci, u najboljem slučaju na nekoliko godina, ali ne bi mogao da garantuje za duži period. Uostalom, smatrao je da bi bilo blesavo računati na ovaj kotao u budućnosti.

Džed uzdahnu; priznade da je to i očekivao. Vrlo se dobro sećao dana kada je odlučio da kupi ovaj stan, pre devet godina. Sećao se prodavca nekretnina, zdepastog i zadovoljnog, kako hvali izuzetnu svetlost, ne krijući neophodnost izvesnih „radova na osveženju“ stana. Tada je pomislio da je trebalo da postane prodavac nekretnina ili ginekolog.

Zdepasti prodavac nekretnina u početku je bio samo simpatičan, ali kada je saznao da je Džed umetnik, obuzeo ga je pravi lirski zanos. Prvi put, uzviknuo je, ima priliku da proda *umetnički atelje umetniku!* Džed se za trenutak uplašio da će reći kako je na strani pravih umetnika, a ne onih buržuja i sličnih nabeđenih stvaralaca zbog kojih je rasla cena ateljea koje umetnici više sebi nisu mogli da priušte, i kako se sa tim izboriti, jer, znate, ne mogu ja da idem protiv zakonitosti tržišta, nije to moja uloga, ali se na svu sreću to nije dogodilo, zdepasti prodavac nekretnina dao mu je popust od 10%, što je verovatno nameravao da uradi još od samog početka, posle uobičajenog procesa pregovora.

„Umetnički atelje“, zvanično opisan tim imenom, bio je tavan sa zastakljenim krovom, uistinu lepim, i nekoliko mračnih pomoćnih prostorija koje jedva da su bile dovoljne čak i za nekoga ko, poput Džeda, ima ograničene higijenske potrebe. Ali pogled je bio zaista predivan: preko Alpskog trga pružao se do Bulevara Vensan Oriol i nadzemnog metroa, i u daljinu sve do četvrtastih tvrđava sagrađenih sredinom sedamdesetih kao kontrast

estetskom pariskom pejzažu, a koje su na arhitektonskom planu bile Džedove omiljene građevine u Parizu.

Hrvat je obavio popravku i uzeo pedeset evra. Nije izdao nikakav račun Džedu, na šta on uostalom nije ni računao. Samo što ga je ispratio, kad on zakuca. Džed odškrinu vrata.

„Gospodine“, reče čovek, „srećan Božić! Hteo sam da vam poželim srećan Božić.“

„Da, tako je“, reče Džed posramljeno, „srećan Božić i vama.“

Tek u tom trenutku je shvatio da će imati problema da nađe taksi. Kao što je i očekivao, „Odma“ je odbio da ga odveze u Ransi, „Spidtaks“ je prihvatio da ga odveze do stanice, u najboljem slučaju do opštine, ali sigurno ne do naselja Sigal. „Iz bezbednosnih razloga, gospodine...“, prošišta operater s blagim prekorom u glasu. „Pružamo usluge samo u savršeno bezbednim zonama, gospodine“, naglasio je operater „Automobila Fernand Garsin“ skrušenim tonom. Osetio se pomalo krivim što provodi Badnje večer u tako nedoličnom kraju kao što je naselje Sigal, i kao i svake godine, počeo da se ljuti na svog oca, koji je tvrdoglavo odbijao da napusti tu buržujsku kuću okruženu prostranim parkom; stanovništvo koje se tu postepeno naselilo učinilo je to naselje opasnim krajem, koji su, istinu govoreći, odnedavno potpuno kontrolisali zloglasni klanovi.

Prvo je trebalo ojačati zid ograde, opasati ga električnom rešetkom, uvesti sistem za video-nadzor povezan s policijskom stanicom, sve to da bi njegov otac mogao usamljeno da luta kroz dvanaest soba koje je bilo nemoguće zagrejati i u koje niko nikada nije dolazio osim Džeda na Badnje večer. Odavno su nestale prodavnice iz

tog kraja, u okolne ulice nije se moglo otići pešice jer su bili česti napadi na automobile koji čekaju na semaforu. Opština Ransi mu je dodelila kućnu pomoćnicu, jednu džangrizavu i zlu Senegalku po imenu Fati, koja ga je zamrzela još od prvog dana; nije htela da mu menja posteljinu više od jedanput mesečno, i verovatno ga je potkradala kad je išla u nabavku.

Kako god bilo, temperatura u prostoriji polako je rasla. Džed napravi fotografiju slike na kojoj je radio, tako će imati makar nešto da pokaže ocu. Skinuo je pantalone i džemper, seo u turskom sedu na uzani dušek koji je ležao na zemlji i služio mu kao krevet, i umotao se u pokrivač. Lagano je usporio ritam disanja. Vizualizovao je sporo i lenjo kotrljanje talasa u sumrak. Pokušao je da uvede svoj duh u stanje mira. Pripremio je svoj duh, što je bolje umeo, za još jedno Badnje večere koje će provesti u očevom društvu.

Ova mentalna priprema je urodila plodom, i večere je prošlo neutralno, polusrdano; odavno je prestao da se nada nečem što bi bilo više od toga.

Sutradan ujutru, oko sedam, pretpostavivši da su i kriminalci čekali ponoć, Džed se uputi pešice na stanicu u Ransiju i bezbedno stiže do stanice Est u Parizu.

Popravka je izdržala godinu dana, i sada je kotao prvi put odavao znake slabosti. Slika „Arhitekta Žan-Pjer Marten napušta direktorsku funkciju u svom preduzeću“ bila je odavno gotova i nalazila se u fundusu Džedovog galeriste u iščekivanju samostalne izložbe s čijom se organizacijom kasnilo. Žan-Pjer Marten glavom je odlučio, na iznenađenje svog sina, koji je odavno digao ruke od svake priče sa njim, da napusti paviljon u Ransiju i preseli se u starački dom s medicinskom negom u Bulonji. Njihova božićna večera će se ovoga puta održati u gostionici „Kod tate“ u Aveniji Boske. Džed je izabrao to mesto poverovavši oglasu u magazinu *Pariskop*, koji je obećavao tradicionalni kvalitet, „kao u stara dobra vremena“, a obećanje je, u načelu, bilo održano. Deda Mrazovi i jelke okićene girlandama bili su raštrkani po polupraznoj sali čiji su glavni posetioци bile uglavnom starije osobe, čak veoma stare, koje su prilježno, savesno i gotovo surovo žvakale jela tradicionalne kuhinje. Bilo je tu veprovine, prasetine, ćuretine; za desert, naravno, rolat od sladoleda, *na starinski način*, koji su ljubazni i gotovo neprimetni konobari služili u tišini, kao na odeljenju za teške opekotine. Džed je bio potpuno svestan da se malo zaneo u izboru mesta za večeru sa ocem. Taj suvi i ozbiljni čovek, duguljastog i strogog lica, nikada nije bio ljubitelj dobre trpeze, a u retkim prilikama u kojima je Džed obedovao s njim na javnim mestima, onda kada je morao da se vidi s njim blizu mesta na kome je radio, njegov otac je birao

japanski restoran, i to uvek jedan te isti. Želja za gastronomskim užitkom – za koji nikada nije ni bilo mesta, a po svemu sudeći nikada ga neće ni biti – bila je patetična i uzaludna; dok je bila živa, njegova supruga je mrzela da kuva. Ali bio je Božić, šta bi drugo radili? Njegovog oca nije zanimalo odevanje, čitao je sve manje i manje, i činilo se da ga više ništa ne interesuje. On se, prema rečima direktorke staračkog doma, „pristojno uklopio“, što je verovatno značilo da se gotovo nikom nije obraćao. U ovom trenutku je marljivo žvakao parče prasetine, podjednako ravnodušno kao da je žvakao parče gume, i ništa nije nagoveštavalo da želi da prekine tišinu koja je dugo trajala, dok je Džed grozničavo pokušavao da nađe nekakvu temu za razgovor (nije trebalo da naruči gevirctraminer sa školjkama, čim ga je zatražio, setio se da mu belo vino uvek pomuti svest). Da je oženjen, ili da makar ima neku prijateljicu, *ma bilo kakvu ženu*, stvari bi se potpuno drugačije odvijale – žene se ipak snalaze bolje od muškaraca u porodičnim pričama, to je njihova urođena specijalnost, čak i kada nema dece, postoji uvek mogućnost, nazire se u razgovoru, a starci se zanimaju za svoje unučiće, to je poznata stvar, povezuju to s prirodnim ciklusima ili već tako nečim, u svakom slučaju postoji nekakva emocija koja se rađa u njihovim starim glavama, sa sinom otac umire, to je izvesno, ali za dedu je unuk neka vrsta ponovnog rođenja ili osvete, i to je sasvim dovoljno, bar u periodu od jedne do druge božićne večere. Džed je ponekad razmišljao o tome da bi trebalo da iznajmi neku *pratilju* za te božićne večere, da izgradi neku priču o njihovoj vezi, bilo bi dovoljno da je pripremi dva sata pred večeru, njegov otac se ionako nije mnogo interesovao za detalje iz života drugih ljudi, ništa više nego što se muškarci inače interesuju za takve teme.

U mediteranskim zemljama razgovori muškaraca srednjeg ili odmaklog doba zadržavaju se na političkim temama; niži društveni slojevi tu temu mogu da nastave pričom o sportu. Među ljudima pod uticajem anglosaksonskih vrednosti o politici se raspravlja uglavnom kroz ekonomiju i finansije; književnost može da posluži kao dodatna tema. U ovom slučaju, ni Džed ni njegov otac ne interesuju se za ekonomiju, još manje za politiku. Žan-Pjer Marten je podržavao, u načelu, način na koji se upravljalo zemljom, a njegov sin nije imao razvijeno mišljenje o tome; bilo kako bilo, prečešljali su sva ministarstva i uspeli da održe razgovor na tu temu tokom glavnog jela i dok su birali sireve.

Na sirevima se Džedov otac malo razgalio i počeo da ispituje sina o umetničkim projektima. Na nesreću, ovoga puta je Džed mogao da pokvari raspoloženje jer mu se njegova poslednja slika, „Dejmijen Herst i Džef Kuns dele među sobom umetničko tržište“, više nije dopadala, tapkao je u mestu, neka snaga ga je nosila proteklih godinu-dve, ali kao da se istrošila, iscrpla, ali zašto bi to rekao svom ocu, nije on tu mogao ništa da učini, niko tu nije mogao ništa, ljudi pred takvom ispovešću mogu samo blago da se rastuže, ipak ljudski odnosi nisu tako duboki.

„Pripremam samostalnu izložbu za proleće“, konačno objavi. „Mada se to sve malo razvlači. Moj galerista, Franc, želeo bi da jedan pisac napiše uvodnu reč u katalogu. Mislio je da bi to mogao da bude Uelbek.“

„Mišel Uelbek?“

„Znaš ko je on?“, upita Džed iznenađeno. Nikada ne bi ni pomislio da njegovog oca još može da zanima bilo kakvo delo iz oblasti kulture.

„U staračkom domu imamo malu biblioteku; pročitao sam dva njegova romana. Čini mi se da je dobar pisac. Prijatno je za čitanje, a daje i prilično tačnu sliku društva. Je l' ti odgovorio?“

„Nije još.“ Džed je sada munjevito razmišljao. Ako je neko ko je toliko duboko zagazio na put bez povratka i zašao u aleje senki smrti, duboko paralizovan očajnom i samrtničkom rutinom – kao što je to bio njegov otac – primetio da Uelbek postoji, to definitivno znači da taj pisac ima nešto. U tom trenutku se setio da je zaboravio da ponovo pošalje imejl Uelbeku, iako ga je Franc već nekoliko puta zamolio da to učini. A vreme leti. Ako se uzmu u obzir datumi održavanja Art Bazela i Frajz art fera, izložbu je trebalo organizovati u aprilu, najkasnije u maju, i teško bi bilo tražiti od Uelbeka da napiše tekst za katalog za petnaest dana, ipak je on slavan pisac, i to svetskog kalibra, bar je tako tvrdio Franc.

Očevo uzbuđenje je opalo, žvačkao je krišku sen nektera podjednako ravnodušno kao što je jeo prasetinu. Starijim osobama pripisujemo gurmanluk verovatno iz saosećanja, želeći da ubedimo sebe da im je makar to preostalo, iako se u većini slučajeva uživanje u hrani nepovratno gasi, kao i sve ostalo. Ostaju samo problemi s varenjem i rak prostate.

Nekoliko metara dalje od njih, s leve strane, tri osamdesetogodišnjakinje su se okupile oko voćne salate – možda u znak poštovanja prema pokojnim muževima. Jedna od njih pružila je ruku ka čaši šampanjca, ali joj ruka pade na sto. Grudi su joj se napele od naprezanja. Nekoliko sekundi kasnije ponovila je isti pokret, ruka joj se jezivo tresla, a lice zgrčilo od koncentracije. Džed se suzdržavao da ne pritekne u pomoć, jer to nije bilo primereno mestu na kome su se nalazili. Konobar, koji

je stajao na nekoliko metara odatle, zabrinuto je nadzirao operaciju, ali ni on nije bio u mogućnosti da joj pritekne u pomoć; ta žena je sada bila u direktnom kontaktu s Bogom. Verovatno je bila bliže devedesetoj nego osamdesetoj.

I da bi sve bilo kako treba, naručili su i desert. Džedov otac se pomirljivo bacio na rolat od sladoleda. Još malo pa će kraj. Vreme je čudno prolazilo kada su bili zajedno: iako su ćutali – a tišina koja dugo vlada za stolom uvek ostavlja utisak potpune nelagode – sada je izgledalo kao da sekunde, pa čak i minuti, prolaze gromovitom brzinom. Pola sata kasnije Džed isprati oca do taksi stanice, bez ijedne misli u glavi. Bilo je tek deset sati, i Džed je znao da su drugi stanovnici staračkog doma smatrali njegovog oca privilegovanim; imao je s kim da provede nekoliko sati za Badnje večer. „Imate dobrog sina...“, već su mu rekli nekoliko puta. Po ulasku u starački dom, nekadašnji senior – sada nepobitno starac – našao se u ulozi zarobljenog deteta. Ponekad mu neko dođe u posetu: kakva je to sreća, tada može da otkrije svet, jede keks i upozna klovna Ronalda Mekdonalda. Ali najčešće to nije slučaj; tužno luta oko stubova odbojkaške mreže, po betonskom dvorištu pustog pansiona. Čeka oslobođenje, uzlet.

Kada se vratio u atelje, Džed je primetio da kotao još radi, temperatura je bila normalna, čak je bilo toplo. Delimično se svukao, pružio na dušek i ubrzo zaspao, savršeno praznog mozga.

Trgnuo se iz sna usred noći, budilnik je pokazivao 4 sata i 43 minuta. U prostoriji je bilo toplo, gotovo zagušljivo. Probudio ga je zvuk kotla, pa iako to nije bilo uobičajeno klokotanje, mašina je ovoga puta dugo krčala, bio je to dubok zvuk, gotovo nečujan. Otvorio je kuhinjski prozor, čija su okna bila pokrivena injem. Ledeni vazduh ulete u sobu. Šest spratova niže, prostačko groktanje remetilo je božićnu noć. Brže-bolje je zatvorio prozor. Verovatno su se klošari uvukli u dvorište; sutra će se okoristiti ostacima Badnje večeri nagomilanim u kantama za otpatke u zgradi. Nijedan stanar ne bi se usudio da pozove policiju da ih otera – ne na Božić. Uglavnom bi se time pozabavila stanarka s prvog sprata, žena od šezdesetak godina kose ofarbane kanom, koja je nosila džempere od pačvorka živih boja, i za koju je Džed mislio da je psihoanalitičar u penziji. Ali nije je video poslednjih dana, verovatno je otputovala, ako nije naprasno umrla. Klošari će ostati nekoliko dana, smrad njihovog izmeta širiće se dvorištem koje niko neće smeti da otvori. Prema stanarima su bili ljubazni, čak ponizni, ali su zato svađe među njima bile surove, i uglavnom su se završavale na isti način, prvo bi se začuli samrtni urlici u noći, onda bi neko pozvao hitnu pomoć, i na kraju bi pronašli tipa okupanog krvlju, s poluotkinutim uvom.

Džed se približio kotlu koji je zamro, podigao je oprezno otvor komandne table; kotao je kvrcnuo, kao da se

osetio ugroženim neželjenim upadom. Jedno žuto svetlo je treperelo, a on nije umeo to da protumači. Lagano, milimetar po milimetar, Džed okrenu kontakt nalevo. Ako se nešto pokvari, pozvaće Hrvata, sačuvao je njegov telefon; ali, radi li on još uvek? Nije imao nameru da „trune kao vodoinstalater“, priznao je otvoreno Džedu. Ambicija mu je bila da se jednom, kad bude „napunio slamaricu“, vrati kući, u Hrvatsku, na ostrvo Hvar, i tamo otvori firmu za iznajmljivanje skutera. Digresije radi, jedan od poslednjih projekata na kome je radio njegov otac pre nego što je otišao u penziju bio je tender za izgradnju prestižne marine u Starom Gradu na Hvaru, koji je zaista postajao prestižna destinacija, prošle godine tamo su bili Šon Pen i Anđelina Džoli, te Džed oseti turobno razočaranje pomislivši da će taj čovek napustiti vodoinstalaterstvo, plemenit zanat, da bi iznajmljivao bučne i glupe motore malim nadobudnicima punim para iz Ulice Fezandri.

„Šta to, zapravo, privlači ljude?“, pitao se internet portal Hvara, i davao odgovor: „Ovde su polja lavande, stari maslinjaci i vinogradi u jedinstvenoj harmoniji, a posetilac koji želi da bude nadomak prirode posetiće prvo malu konobu na Hvaru umesto da ode u luksuzan restoran. Okusiće pravo vino umesto šampanjca, pevaće popularnu ostrvsku pesmu i zaboraviće na rutinu svog svakodnevnog života“, eto šta je, verovatno, osvojilo Šona Pena, a Džed zamisli mrtvu sezonu – mesec oktobar i vreme koje je još uvek prijatno – i nekadašnjeg vodoinstalatera kako mirno sedi za stolom i jede rižoto s plodovima mora – takav izbor morao bi se razumeti i oprostiti.

Pomalo se prisiljavajući, prišao je slici „Dejmijen Herst i Džef Kuns dele među sobom umetničko tržište“, koja

je stajala na štafelaju posred ateljea, ali ga obuze još gorče nezadovoljstvo. Shvatio je da je gladan, što nije bilo normalno jer je sa ocem pojeo čitav božićni obrok – predjelo, sireve i desert, ništa nije preskočio, ali bio je gladan i bilo mu je pretoplo, nije mogao da diše. Vratio se u kuhinju, otvorio konzervu kanelona u sosu i progutao ih jedan po jedan, posmatrajući turobno svoju neuspelu sliku. Kuns zaista nije bio dovoljno lagan, dovoljno vazdušast – trebalo je možda da mu naslika krila, kao Merkurova, glupo je pomislio; u tom odelu na pruge i sa smeškom trgovca, ličio je pomalo na Silvija Berlusconija.

Po *Art prajsovoj* rang-listi najvećih bogataša u svetu umetnosti, Kuns je zauzimao drugo mesto na svetu; deset godina mlađi Herst preoteo mu je prvo mesto pre nekoliko godina. Džed je pre desetak godina bio na petsto osamdeset trećem mestu, ali zato je bio sedamnaesti Francuz na listi. Zatim je, kao što to kažu komentatori Tur de Fransa, „bio gurnut na dno liste“, i potom potpuno nestao. Pojeo je konzervu kanelona i otkrio da mu je u jednoj flaši ostalo nešto malo konjaka. Upalio je halogene lampe do maksimuma i usmerio ih u središte platna. Kada se dobro zagledao, video je da noć nije valjala: nije bila dovoljno raskošna, nedostajala joj je ona tajnovitost koju pripisujemo noćima arapskog poluostrva; trebalo je da je naslika ceruleum plavom, a ne ultramarinom. Stvarno je napravio govornu sliku. Uzeo je špahtlu i probušio oko Dejmienu Herstu, morao je da se napregne da napravi rupu jer je to bilo platno od lanenih vlakana, veoma otporno. Dohvatio je lepljivo platno jednom rukom, pocepao ga jednim pokretom i zaljuljao štafelaj, koji se srušio na pod. Malo se smirio i pogledao ruke lepljive od boje, ispio konjak do kraja i

počeo da skače po slici, tapkajući po njoj nogama i trljajući je o pod, koji je postao klizav. Na kraju je izgubio ravnotežu i pao, ram štafelaja žestoko ga je udario po potiljku, od čega je podrignuo i povratio, i odjednom se osetio bolje, svež noćni vazduh slobodno mu je strujao po licu, i on zatvori oči, srećan; okončao je, po svemu sudeći, jedan ciklus.

PRVI DEO

I

Džed se više nije sećao kada je počeo da crta. Sigurno sva deca crtaju, manje ili više, nije bio siguran jer nije nikada bio u kontaktu s decom. Jedino je bio siguran da je počeo crtajući cvetove – bojicama, i u sveskama malog formata.

Sredom posle podne, uglavnom, a ponekad i nedeljom, doživljavao je trenutke ekstaze, koje je provodio sâm u sunčanom dvorištu dok je bebisiterka telefonirala svom dečku. Vanesa je imala osamnaest godina, bila je na prvoj godini ekonomije na univerzitetu Sen Deni-Viletanez, i dugo je bila jedini svedok njegovih prvih umetničkih pokušaja. Njoj su se crteži sviđali, to mu je govorila i bila je iskrena, iako ga je ponekad zbunjeno gledala. Mali dečaci crtaju čudovišta koja krvare, nacističke simbole i lovačke avione (a oni napredniji pičke i kurčeve), ali retko crtaju cveće.

Džed to tada nije znao, kao ni Vanesa, ali cveće predstavlja seksualne organe, šarene vagine koje krase površinu sveta, prepuštene pohoti insekata. Insekti i muškarci, kao i druge životinje, idu kanda za nekakvim ciljem, kreću se brzo i u određenom pravcu, dok cveće ostaje u svetlosti, zanosno i nepokretno. Lepota cveća je tužna jer je cveće krhko, osuđeno na smrt, kao i svaka stvar na zemlji, naravno, ali ono posebno, i kao kod

životinja, njihov leš je samo groteskna parodija njihovog vitalnog bića, i kao i kod životinja, leš im smrdi – sve to shvatimo kada doživimo smenu godišnjih doba i propadanje cveća, što je Džed shvatio s pet godina, možda i ranije, jer je u parku oko kuće u Ransiju bilo mnogo cveća, i mnogo drveća takođe, a vetar koji njiše grane drveća možda je bila jedna od prvih stvari koje je primetio dok ga je neka odrasla žena (njegova majka?) ušuškavala u kolica, napolju, pod oblacima i otvorenim nebom. Životinjska želja za životom odražava se kroz brze promene – ovlažena rupa, uspravljena stabljika, a kasnije i ispuštanje semene tečnosti – što će sve otkriti kasnije, na jednom balkonu u Por Grimou, posredstvom Marte Tajfer. Želja za životom cveća odražava se kroz skupove tačaka primamljivih boja koje razbijaju banalnost zelenog pejzaža prirode i providnu banalnost urbanog pejzaža, barem je tako u opštinama u kojima se gaji cveće.

Džedov otac se vraćao kući kasno. Za prijatelje je bio „Žan-Pjer“, a Džed ga je zvao „tata“. Bio je dobar otac – prijatelji i oni koji su mu bili potčinjeni smatrali su da jeste; muškarcu udovcu potrebno je mnogo hrabrosti da sâm odgaja dete. Žan-Pjer je bio dobar otac prvih godina, a onda je to bio malo manje – sve više je plaćao bebisiterke jer su ostajale duže, često je večeravao napolju (najčešće s klijentima, ponekad i sa svojim zaposlenima, a sve ređe s prijateljima jer je vreme druženja s prijateljima počelo da nestaje, više nije bio uveren da može imati prijatelje, da prijateljstvo može zaista nešto da znači u životu jednog čoveka, niti da izmeni njegovu sudbinu), vraćao se kasno kući, i nije čak ni pokušavao da spava s bebisiterkom, što većina muškaraca pokušava da učini; slušao je njen dnevni izveštaj, smešio se

sinu, plaćao traženi iznos. Bio je glava rasturene porodice, i nije imao u planu nov brak. Zараđивao je mnogo novca: bio je generalni direktor građevinskog preduzeća i specijalizovao se za izgradnju stambenih objekata na obali mora po sistemu ključ u ruke; imao je klijente u Portugalu, na Maldivima, u San Domingu.

Džed je iz tog perioda sačuvao sveske u kojima su se nalazili svi njegovi crteži, koji su sada lagano i bez žurbe odumirali (papir nije bio naročitog kvaliteta, a ni olovke), mogli su da prežive još dva-tri veka, stvari i bića imaju rok trajanja.

Jedna slika u gvaš tehnici, nastala verovatno u prvim godinama Džedovog puberteta, zvala se „Seno u Nemačkoj“ (prilično misteriozan naslov, jer Džed nije bio u Nemačkoj, a još je manje učestvovao u skupljanju sena na selu). Snežne planine zatvaraju scenu, iako svetlo na slici jasno dočarava leto; seljaci koji tovare seno na zaprežna kola bili su naslikani debelim nanosima živih boja. Bila je to slika podjednako lepa kao da je Sezanova ili nečija druga. Pitanje lepote je od sekundarnog značaja u slikarstvu, veliki slikari iz prošlosti postajali su veliki tek kada bi razvili koherentnu i novatorsku viziju sveta; što znači da su uvek slikali na isti način, i služili se istom metodom i operacijama kako bi pretvorili ovozemaljske predmete u likovne; i bilo je važno da taj način, koji im je bio svojstven, samo njihov, nije korišćen ranije. Genili su ih još više kada bi njihova vizija sveta bila sveobuhvatna i mogla da se primeni na sve postojeće i zamislive predmete i situacije. Takva je bila klasična predstava o slikarstvu, u koju je Džed bio upućen tokom studija, i koja se zasnivala na konceptu *figuracije* – figuracije kojoj je Džed morao, što je veoma čudno, da

se vraća tokom nekoliko godina karijere, i koja mu je, što je još čudnije, na kraju donela bogatstvo i slavu.

Džed je posvetio svoj život (uglavnom profesionalni, iako se on vrlo brzo pomešao sa čitavim njegovim životom) umetnosti, proizvodnji predstava sveta u kojima ljudi nipošto nisu smeli da žive. Tako je mogao da stvara kritičke predstave – i to samo u izvesnoj meri jer je opšti pravac umetnosti, kao i čitavog društva tokom Džedove mladosti, išao ka prihvatanju sveta ponekad obojenog entuzijazmom, mada mnogo češće ironijom. Njegov otac nije uopšte raspolagao takvom slobodom izbora, morao je da proizvodi na nimalo ironičan način stambene komplekse u kojima su ljudi bili podsticani da žive, u kojima su morali da imaju mogućnost za uživanje, makar tokom odmora. Snosio je svu odgovornost u slučaju ozbiljnog kvara te mašine za stanovanje – ako bi se, na primer, urušio lift ili zapušili toaleti. Nije snosio odgovornost u slučaju da surovo i nasilno stanovništvo nagrne na te rezidencije, što policija i vlast ne bi mogle da kontrolišu; njegova odgovornost bila je umanjena u slučaju zemljotresa.

Otac njegovog oca bio je fotograf – njegovo poreklo se gubilo u nekoj vrsti neprijatne sociološke lokve koja je stagnirala odvajkada, i koja je uglavnom bila sastavljena od radnika u poljima i siromašnih seljaka. Šta je to nagnalo tog čoveka poreklom iz siromašne sredine da se uhvati ukoštac s novonastajućim fotografskim tehnikama? Džed nije imao pojma, a njegov otac još manje; ali prvi je iskočio, u dugačkom rodoslovu, iz čiste i jednostavne društvene reprodukcije istog. Zaradio je novac slikajući najčešće venčanja, ponekad i pričesti, ili svetkovine organizovane na kraju školske godine po

seoskim školama. Živeo je u Krezu, departmanu koji je oduvek bio beživotan, i nije imao prilike da fotografiše svečana otvaranja zgrada niti posete političara od državnog značaja. Bio je to mediokritetski zanat koji nije donosio mnogo novca, pa je sinovljev ulazak u arhitektonsku profesiju činio ozbiljan napredak na društvenoj lestvici – da i ne govorimo o njegovom uspehu u preduzimačkom poslu koji je nastupio kasnije.

Kada se upisao na Akademiju primenjenih umetnosti u Parizu, Džed je prestao da crta i počeo je s fotografijom. Dve godine pre toga, otkrio je na tavanu dedine kuće starinski velikoformatni foto-aparat *linhof master tehnika klasik* – koji deda više nije koristio od trenutka kada se penzionisao, ali koji je bio savršeno upotrebljiv. Bio je opčinjen tim praistorijskim predmetom, teškim i neobičnim, koji je izrađivao fotografije izuzetnog kvaliteta. Pipkajući i ispitujući, savladao je decentriranje, kontrolu perspektive i oštine, Šajmpflugov princip, a onda se upustio u ono što je trebalo da bude suština njegovih studija: sistematsko fotografisanje fabričkih predmeta. Fotografisao ih je u svojoj sobi, uglavnom uz prirodno svetlo. Viseće fascikle, pištolji, rokovnici, kertridži za štampače, viljuške: ništa nije moglo da umačne njegovoj enciklopedijskoj ambiciji, čiji je cilj bio da sastavi sveobuhvatan katalog predmeta ljudske proizvodnje industrijskog doba.

Iako je ovim grandioznim i manijakalnim projektom, pomalo ludim ako ćemo pravo, zavredeo poštovanje profesora, to mu nije omogućilo da se priključi jednoj od grupa koje su se formirale oko njega na osnovu zajedničke estetske ambicije, niti da, prozaičnije rečeno, uđe u neku od grupa koje su pokušavale da se probiju

na umetničkom tržištu. Pa ipak, uspeo je da ostvari nekakva prijateljstva, mada ne naročito čvrsta, ne shvatajući koliko će biti efemerna. Ostvario je i nekoliko ljubavnih veza, od kojih nijedna nije trajala. Čim je diplomirao, shvatio je da će biti prilično usamljen. Tokom šest godina provedenih na Akademiji napravio je preko jedanaest hiljada fotografija. Čuvao ih je u tiff formatu, i u jpeg kopiji niske rezolucije, pa su lako mogle da stanu na hard-disk od 640GB, firme Vestern didžital, koji jedva da je bio teži od dvesta grama. Pažljivo je odložio svoj velikoformatni foto-aparat, objektivne (imao je rodenstok apo-sironar od 105 mm sa otvorom blende 5,6 i fudžinon od 180 mm, koji se takođe otvarao na 5,6), a zatim osmotrio ostatak opreme. Bili su tu laptop, ajpod, nešto odeće, nekoliko knjiga, nije tu bilo mnogo stvari, sve bi moglo bez problema da stane u dva kofera. U Parizu je bilo lepo vreme. Nije bio nesrećan u toj sobi, ali nije bio ni naročito srećan. Zakup mu je isticao za nedelju dana. Oklevao je da li da izađe, da prošeta po poslednji put krajem, po obodu ušća Arsenal, ali ipak je pozvao oca da mu pomogne pri selidbi.

Život sa ocem u kući u Ransiju, prvi put posle mnogo vremena, a zapravo prvi put od Džedovog detinjstva, bio je lak i prazan. Njegov otac je i dalje mnogo radio, nije mu padalo na pamet da pusti uzde svoje tadašnje firme, retko se vraćao kući pre devet-deset uveče; tada bi se izvalio ispred televizora dok je Džed podgrevao gotova jela koja je kupovao nekoliko nedelja ranije u „Karfuru“ u Olne su Boa i tovario u gepek mercedesa. Pokušavao je da kupuje raznovrsnu hranu, da održi nekakvu ravnotežu u ishrani, kupovao je i sir i voće. Njegov otac, u svakom slučaju, nije obraćao pažnju na

hranu; mlitavo bi vrteo kanale dok ne zastane na nekoj dosadnoj debati na temu ekonomije na kanalu LCI. Odlazio bi na spavanje odmah posle večere; ujutru je odlazio na posao pre nego što Džed ustane. Dani su bili lepi i podjednako topli. Džed je šetao pod krošnjama u parku, sedeo ispod velike lipe s nekom knjigom iz filozofije u ruci, koju obično nije ni otvarao. Nadolazila su mu malobrojna sećanja iz detinjstva; zatim bi se vraćao kući da gleda prenos Tur de Fransa. Sviđali su mu se ti dugački i dosadni planovi snimljeni iz helikoptera koji su pratili lenjo kretanje povorke kroz francuska sela.

Džedova majka An poticala je iz jevrejske porodice sitnih buržuja – otac joj je bio zlatar u kraju. Udala se s dvadeset pet godina za Žan-Pjera Martena, koji je tada bio mladi arhitekta. Bio je to brak iz ljubavi, i nekoliko godina kasnije rodila je sina, koga je nazvala Džed u sećanje na svog ujaka koga je mnogo volela. A onda je izvršila samoubistvo, nekoliko dana pred sedmi rođendan svog sina, što je Džed saznao tek mnogo godina kasnije, kada se njegova baka sa očeve strane izletela u priči. Imala je četrdeset godina, a njen muž četrdeset sedam.

Džed se gotovo uopšte nije sećao majke, i nije mogao da priča o njenom samoubistvu dok je boravio u kući u Ransiju, znao je da mora da sačeka da njegov otac sâm počne da priča o tome – iako je znao da se to najverovatnije nikada neće desiti, i da će otac izbegavati tu temu sve do kraja, kao i sve druge.

Jedna stvar se, ipak, morala razjasniti, i njegov otac je preuzeo to na sebe jednog nedeljnog popodneva, dok su zajedno gledali prenos jedne kratke etape – trke u Bordou – koja nije bitno uticala na celokupan ishod

trke. Sedeli su u biblioteci, koja je bila najljepša prostorija u kući, s podom od hrastovog parketa, zaklonjena blagom senkom koju su pravili vitraži na prozorima, s engleskim kožnim nameštajem; na policama koje su okruživale sobu stajalo je skoro šest hiljada knjiga, naročito naučnih dela iz devetnaestog veka. Pre četrdeset godina Žan-Pjer Marten je veoma povoljno kupio kuću od njenog prethodnog vlasnika, kome je hitno trebala gotovina; u to doba bio je to bezbedan i elegantan kraj u kome su bile privatne kuće, i on je zamišljao da će tu voditi srećan porodični život jer je kuća bila dovoljno velika za mnogočlanu porodicu i česte posete prijatelja, ali ništa se od toga nije ostvarilo.

U trenutku kada se na televizoru pojavilo nasmejano i predvidljivo lice voditelja Mišela Drikeru, on ugasi ton i okrenu se ka sinu. „Nameravaš li da nastaviš s umetničkom karijerom?“ , upita ga. Džed potvrdno odgovori. „I za sada ne misliš da počneš da zarađuješ?“ Pažljivo je odgovorio na ovo pitanje. I sâm je bio iznenađen što su tokom prošle godine s njim bile u kontaktu dve fotografske agencije. Prva je bila specijalizovana za fotografije predmeta i imala je klijente poput robne kuće nameštaja *Kamif* i odevne marke *La Redut*, a ponekad je prodavala svoje fotografije reklamnim agencijama. Druga je bila specijalizovana za kulinarsku fotografiju; časopisi poput *Notr tem* za treće doba i *Fam aktuel* često su joj se obraćali za usluge. Ove oblasti nisu bile prestižne, pa samim tim nisu donosile ni mnogo novca: slikati bicikl ili zapečeni krompir sa sirom donosilo je znatno manje novca od jedne fotografije Kejt Mos ili Džordža Klunija, ali je potražnja bila stalna i uredna, što mu je omogućavalo pristojnu zaradu: uz malo uloženo truda, Džed je imao stalan izvor prihoda. Osim